

Les vint peces que formen el recull musical del *Còdex Trujillo* del Perú representen un cas excepcional en la història de les músiques autòctones del Nou Món. Aquest conjunt de *tonadas*, *cachuas*, *tonadillas*, *bayles*, *cachuytas* i *lanchas* ens permet de conèixer el repertori propi de les tradicions del país –com ho indica el text d’una de les *cachuas* cantades, “al uso de nuestra tierra” (segons l’ús de la nostra terra)– i molt concretament dels cants i de les danses als quals s’afecionaren les classes populars que visqueren al Virregnat del Perú a la fi del segle XVIII.

La gran majoria dels cants està composta per *tonadas* o cançons previstes per a ser dansades cantant (“*para bailar cantando*”); si bé és cert que la major part dels texts són en llengua castellana, amb les deformacions típiques del castellà parlat pels indis, hom també hi troba texts en quítxua i en mochica, que mostren –com la pròpia música– una relació evident amb les cultures indígenes d’origen indi o africà. Tots aquests elements expliquen l’estil molt particular d’aquests “cants de la terra”, que els diferencia clarament de les músiques d’Espanya i del Nou Món, que ens han arribat de la mà de compositors de l’època que mantenien càrrecs a la cort o a les grans esglésies del Virregnat del Perú.

Hem donat al nostre recull el subtítol de “Festa Criolla al virregnat del Perú” per a indicar l’origen de les simbiosis locals i hispàniques i la influència dels pobles amerindis i africans arribats amb el tràfic d’esclaus (sense cap voluntat de limitar el terme de “mestís” al seu significat original); en la festa simbòlica que imaginem celebrar amb aquest meravellós recull musical dels volts de 1780, participen totes les variants de races i classes socials que convivia dins la societat molt rica i molt estratificada d’aquest Virregnat del Perú, al capdavant de la qual es trobaven els espanyols i els criolls (blancs, però també africans nascuts a Amèrica), seguits de les diferents races d’indis, els mestissos (barreja d’índia i blanc o a l’inrevés), els negres africans (arribats com a esclaus) i els mulats (nascuts de blanc i negra).

Quan els espanyols van arribar al Perú encapçalats per Francisco Pizarro (1532), la societat indígena original ja coneixia, des de feia més de dos mil anys, cultures molt riques, com les de Nazca, Tiahuanaco, Chimú o Chíncha. Així doncs, la formació de les pràctiques musicals durant la segona meitat del segle XVII passà per un llarg diàleg entre les tradicions locals i la probable influència i fusió final amb les aportacions estrangeres, ja fossin ibèriques o africanes. Finalment, si bé hom arriba a sentir-hi certes influències harmòniques, rítmiques, melòdiques o instrumentals procedents de les tradicions musicals espanyoles o europees (aportades en la seva immensa majoria pels músics que acompanyaren els conquistadors), el repertori del *Còdex Trujillo* resta molt fidel al que considerem una síntesi exemplar d’un llenguatge popular propi de les

tradicions locals. És una hipòtesi que esdevé certa si hom constata l'original singularitat d'aquestes *danses cantades* i les poques semblances que hom pot trobar entre el repertori ibèric i sud-americà dels segles XVII i XVIII. Tot plegat queda encara més palès si hom pren el testimoni de les 1411 aquarel·les del Còdex, especialment 36 aquarel·les que, tot mostrant els músics amb els seus instruments, els seus hàbits i les seves coreografies de cada dansa, ens explica la veritable història de les tradicions populars musicals del Perú colonial, tot evidenciant manifestament la baula perduda entre les músiques antigues del Nou Món i el seu repertori tradicional tan extraordinàriament viu encara avui.

Creiem que les músiques del Còdex Trujillo, preservades gràcies a la recopilació organitzada pel bisbe Baltasar Jaime Martínez Compañón –un il·lustre representant d'aquest “despotisme il·lustrat” tan característic del regnat de Carles III d'Espanya–, constitueixen un magnífic exemple del valor artístic i humà d'un poble que, més enllà de l'explotació colonial implacable i del patiment sofert al llarg dels segles (i potser encara existent avui), malda per retrobar la seva dignitat i un bri d'esperança, gràcies a l'alegria de la música i de la dansa.

L'energia inesgotable i la gràcia exòtica d'aquests ritmes i de les melodies antigues d'aquest són la prova indiscutible que la creativitat popular és sempre capaç de produir músiques meravelloses, en què la bellesa, l'emoció i l'alegria ens parlen encara avui amb tota la vitalitat i la poesia de l'instant viscut.

Jordi Savall